

СТАНОВІШЧА ПАЛЯКАЎ У БССР У 1944—1990 гг. У КАНТЭКСЦЕ АЖЫЦЦЯЎЛЕННЯ ДЗЯРЖАЎНАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ПАЛІТЫКІ

Валянцін Мазец, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Дзяржаўная нацыянальная палітыка, якая ажыццяўлялася ў БССР у пасляваенныя дзесяцігоддзі і мела на мэце «інтэрнацыяналізацыю» грамадска-палітычнага жыцця, зрабіла істотны ўплыў на становішча літаральна ўсіх этнічных супольнасцяў, якія спрадвеку пражывалі на беларускіх землях.

Яшчэ не паспела закончыцца вайна, як «польскае пытанне» апынулася ў полі зроку партыйна-дзяржаўнага кіраўніцтва БССР. Адным напрамкам нацыянальна-дзяржаўнай палітыкі на працягу 1944—1953 гг. была барацьба супраць польскага нацыяналізму на тэрыторыі БССР, перш за ўсё ў заходніх абласцях. Барацьба гэтая прымала ў залежнасці ад абставін розныя формы, але галоўнай мэтай яе павінна было стаць канчатковае вырашэнне «польскага пытання». Менавіта наяўнасць адносна вялікай колькасці палякаў у заходніх абласцях БССР уяўлялася адной з галоўных перашкодаў для партыйна-савецкіх органаў на шляху ўніфікацыі нацыянальнага жыцця на гэтай тэрыторыі. У параўнанні з перадаеным перыядам колькасць палякаў у Заходняй Беларусі ў 1944 г. амаль не змянілася. Так, напрыклад, на тэрыторыі Беластоцкай вобласці, паводле ўліку насельніцтва, праведзенага ў 1944 г., пражывалі 821 892 палякі, 127 361 беларус, 2738 літоўцаў 421 яўрэй, 281 украінец і 783 асобы іншых нацыянальнасцей [3, с. 26]. Акрамя таго, калі ў пачатку 1944 г. на тэрыторыі Беларусі дзейнічала 10 партызанскіх атрадаў Арміі Краёвай з агульнай колькасцю 1266 чалавек, то вясной 1944г. на тэрыторыі толькі Навагрудскае акругі ў 5 вайсковых злучэннях Арміі Краёвай налічвалася каля 7 тыс. чалавек. Летам 1944 года асобныя атрады АК разам з Чырвонай Арміяй прымалі ўдзел у вызваленні ад фашыстаў Вільні і Львова. Пасля вызвалення ад фашыстаў тэрыторыі Заходняй Беларусі частка атрадаў Арміі Краёвай была абяззброена органамі НКВС, а салдаты і афіцэры — інтэрніраваны [1, с. 150—156].

Адным са спосабаў вырашэння «польскага пытання», на нашу думку, была перадача Польшчы часткі тэрыторыі Заходняй Беларусі, населенай пераважна палякамі. Выступаючы на 6-й сесіі Вярхоўнага Савета БССР, старшыня прэзідыума Н. Наталевіч у сакавіку 1944 г. упершыню афіцыйна заявіў пра магчымасць перадачы Польшчы часткі Беластоцкай вобласці [20, с. 11]. У другой палове 1944 г. пачалося перасяленне з Беларусі ў Польшчу палякаў, «паколькі лічылася, што яны з'яўляюцца небяспечнай сацыяльнай базай для ўзнікнення антысавецкіх выступленняў» [8, с. 237]. Паводле міжнароднай дамоўленасці ад 16 жніўня 1945 г. паміж Польшчай і СССР, ПНР былі перададзены

7 раёнаў Беларускай вобласці разам з Беларускай і 3 раёны Брэсцкай вобласці. Праводзіўся абмен насельніцтвам паміж СССР і Польшчай. Згодна з падлікамі, праведзенымі Анатолям Вялікім на аснове архіўных дадзеных, на момант фактычнага заканчэння перасялення (чэрвень 1946 г.) зарэгістравалася на выезд у польскіх райпрадстаўніцтвах 545 284, а выехала 241 152 палякі ці тыя, хто назваў сябе палякамі.

У пастанове ЦК ВКП(б) «Аб палітычнай працы партыйных арганізацый сярод насельніцтва заходніх абласцей БССР» ад 20 студзеня 1945 г., у якасці адной з галоўных задач падкрэслівалася неабходнасць пераўтварыць тых, хто выязджаў ў Польшчу, у прыхільнікаў «палітыкі сяброўскіх адносін паміж Польшчай і Савецкім Саюзам» [8, с. 261]. Дадзеная пастанова, паводле меркавання даследчыка Анатоля Вялікага, «вызначыла стратэгію паводзін КП(б)Б адносна палякаў амаль да канца 1940-х гг» і ставіла задачу «выцяснення ўсяго польскага з духоўнага, культурнага, рэлігійнага жыцця палякаў» [2, с. 293].

На пленуме ЦК КП(б)Б, які адбыўся ў лютым 1945 г., значнае месца адводзілася пытанню працы партыйных арганізацый заходніх абласцей Беларусі сярод польскага насельніцтва. У пастанове пленума адзначалася, што ў «заходніх абласцях арудуюць агенты лонданскага эмігранцкага ўраду, якія распальваюць антысавецкія і нацыяналістычныя настроі сярод польскага насельніцтва, арганізуюць банды з палякаў», аднак нягледзячы на гэта «недастаткова выкрываюцца сродкамі вуснай і друкаванай прапаганды польска-фашысцкія нацыяналісты як здраднікі інтарэсаў польскага народа» [5, с. 500, 511].

Разам з тым, нягледзячы на праведзены перасяленні насельніцтва, колькасць палякаў, або тых, хто лічыў сябе палякамі, не змяншалася, а наадварот, павялічвалася. Гэтая тэндэнцыя была характэрная для Астравецкага, Ашмянскага, Свірскага і іншых раёнаў Маладзечанскай вобласці, Васішкаўскага, Сапоцкінскага, Радуньскага, Лідскага і інш. раёнаў Гродзенскай вобласці, у якіх, паводле дадзеных мясцовага ўліку, колькасць людзей, якія называлі сябе палякамі, за 1945—1947 гг. істотна вырасла, нягледзячы на тое што фактычная колькасць польскага насельніцтва ў выніку рэпатрыяцыі яго ў Польшчу ў адпаведнасці з заключаным паміж СССР і Польскай рэспублікай, значна паменшылася.

Так, напрыклад, у Вярбілавіцкім сельсавеце Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці ў 1941 г. налічвалася 2263 беларусы і 95 палякаў. У 1945 г. у Вярбілавіцкім сельсавеце было 1603 беларусы і 479 палякаў, а ў 1947 — 111 беларусаў і 2071 паляк [8, арк. 37]. Такі значны рост колькасці палякаў, як паказала праверка, адбыўся за кошт беларусаў каталіцкага веравызнання. Больш 41,5 % насельніцтва тагачаснай Маладзечанскай вобласці складалі асобы рымска-каталіцкага веравызнання, значная частка якіх пры правядзенні апытанняў называлі сябе палякамі.

Паводле меркавання тагачаснага першага сакратара ЦК КП(б)Б М. Гусарава, прычынаю такой тэндэнцыі была «дзейнасць польскага каталіцкага духавенства ў заходніх абласцях БССР», якія імкнуліся ўзяць пад свой уплыў дзяцей і моладзь «як непасрэдна, так і праз бацькоў і тых настаўнікаў, якія выхаваныя ў духу польскага нацыяналізму і рэлігійнай ідэалогіі» [8, арк. 28].

У аналітычнай запісцы, накіраванай у 1947 г. на імя сакратара ЦК УКП(б) А. Жданава М. Гусараў адзначаў, што «польскае каталіцкае духавенства ўзмацніла сваю дзейнасць па далейшаму апалячванню і акаталічванню дарослага беларускага насельніцтва, а пад уплывам прапаганды каталіцкага духавенства некаторая частка беларусаў-каталікоў пасля вайны пачала заяўляць пра тое, што яны належаць да польскай нацыянальнасці, нават у тым выпадку, «калі яны зусім не ўмеюць ні чытаць, ні пісаць па-польску» [8, арк. 37].

У чарговы раз «польскае пытанне» ўздыхалася на Пленуме ЦК КП(б)Б 3—6 чэрвеня 1947 г., які разгледзеў пытанне «Пра стан і меры паляпшэння партыйна-арганізацыйнай і палітычнай працы ў арганізацыях КП(б) Беларусі». У шэрагу пунктаў пастановы Пленума, якія датычыліся партыйна-палітычнай работы ў заходніх абласцях, прапаноўвалася: арганізаваць работу па марксісцка-ленінскаму выхаванню інтэлігенцыі; да восені 1947 г. стварыць шырокую сетку вечаровых і нядзельных агульнаадукацыйных школ на беларускай мове. Пленум ЦК КП(б)Б палічыў памылковым, што «некаторыя партыйныя і савецкія органы, асабліва Гродзенскай вобласці, не вядуць палітычнай работы сярод насельніцтва, якое размаўляе на польскай мове, і, ў асаблівасці, сярод насельніцтва польскай нацыянальнасці», а таксама абавязаў «партыйныя арганізацыі заходніх абласцей павысіць бальшавіцкую пільнасць і нястомна весці работу па выкрыцці і ліквідацыі нацыяналістаў усіх масцей як злейшых ворагаў народа...» [7, с. 182].

Акрамя таго, адбываўся працэс скарачэння колькасці польскіх школ. Так, калі ў 1944/45 н. г. на польскай мове працавала 114 школ, то 1945/46 н. г. — 42, а ў 1946/1947 н. г. засталася толькі 22 польскія школы [8, с. 333]. Але і нават гэтыя 22 польскія школы, як і «польскае пытанне» у цэлым, не давалі спакою партыйнаму кіраўніцтву рэспублікі. Партыйнае кіраўніцтва рэспублікі палічыла «неабходным давесці да ведама ЦК ВКП(б) пра факты рэакцыйнай антысавецкай дзейнасці польскага каталіцкага духавенства ў заходніх абласцях БССР» [9, арк. 27]. Выказвалася занепакоенасць, што з 552 ксяндзоў, што выказалі жаданне выехаць у Польшчу, выехала толькі 306. Святароў абвінавачвалі ў тым, што яны імкнуліся ўзяць пад свой уплыў дзяцей і моладзь «як непасрэдна, так і праз бацькоў і тых настаўнікаў, якія выхаваныя ў духу польскага нацыяналізму і рэлігійнай ідэалогіі.» [9, арк. 28]. У запісцы падкрэслівалася, што ў многіх прыходах навучэнцы школ на чале з настаўнікамі калектыўна наведваюць касцёлы, дзе ксяндзы выкладаюць ім польскую мову і «прывіваюць дзецям нацыяналістычныя антысавецкія погляды».

У дакладной запісцы «Пра стан і меры па паляпшэнні палітычнай працы сярод апалячанага беларускага насельніцтва і насельніцтва польскай нацыянальнасці ў заходніх абласцях БССР» М. Гусараў выказаў заклапочанасць, што «колькасць людзей, якія называюць сябе палякамі за апошнія тры гады прыкметна вырасла, нягледзячы на тое, што фактычная колькасць польскага насельніцтва, у выніку рэпатрыяцыі яго ў Польшчу, значна зменшылася» [9, арк. 39]. Ён таксама адзначыў, што «сур'ёзныя цяжкасці сустракаюцца ў арганізацыі сістэмы народнай адукацыі», звязаныя з працаю 22-х польскіх школ. Падкрэслівалася, што ў рэспубліцы няма ні падручнікаў, ні кадраў настаўнікаў, здольных весці навучанне на польскай мове. Польскім настаўнікам, якія засталіся працаваць, улады не давяралі, так як яны атрымалі «адукацыю і выхаванне ў навучальных установах панскай Польшчы, не хочуць і не здольныя у сваёй большасці весці выхаванне навучэнцаў у савецкім духу...» [9, арк. 40]. М. Гусараў выказаў сумненне ў неабходнасці далейшага існавання польскіх школ, але баяўся, што адначасовае закрыццё гэтых школ можа выклікаць негатыўны рэзананс з боку польскай грамадскасці. Ён просіць ЦК ВКП(б) санкцыянаваць паступовае пераўтварэнне польскіх школ ў беларускія і рускія школы, «шляхам замены ненадзейных і некваліфікаваных выкладчыкаў палякаў падрыхтаванымі і праверанымі выкладчыкамі — рускімі і беларусамі.» М. Гусараў падкрэсліваў, што «адсутнасць падручнікаў на польскай мове, адсутнасць сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў, у якіх выкладанне праводзілася б на польскай мове, рабілі польскія школы бесперспектыўнымі, што пачынаюць усведамляць і самі бацькі.» Ён прапаноўваў замест ліквідаваных польскіх школ ствараць рускія, матывуючы гэта тым, «што насельніцтва ў заходніх абласцях, асабліва ў гарадах і мястэчках, цягнецца да рускіх школ» [9, арк. 42—43]. Да пачатку 1950-х гг. праблема польскіх школ была вырашана канчаткова — іх не засталася ніводнай.

Разам з тым, палякі, якія жылі ў Гродзенскай вобласці, ўзнімалі пытанне пра магчымасць адкрыцця школаў на роднай мове. Так у сваім звароце, накіраваным у Савет Міністраў СССР, «грамадзяне каталіцкай нацыянальнасці Ракаўскага сельсавета Радашковіцкага раёна», патрабуючы вярнуць вернікам будынак Ракаўскага касцёла, разам з тым заяўлялі, што ў адпаведнасці з артыкуламі Канстытуцыі СССР «грамадзяне маюць права на адукацыю на роднай мове, а ў нас гэтакія права забраныя». У ліку пытанняў, якія часцей за ўсё задавалі лектарам Гродзенскай вобласці ў 1973 г., было пытанне: «Чаму ў Гродна няма польскіх школ?». Пры гэтым падкрэслівалася, што такое пытанне з'яўлялася тыповым для ўсіх раёнаў вобласці [11, арк.40]. І толькі ў 1987 г. Міністэрства асветы БССР разгледзела пытанне пра магчымасць вывучэння польскай мовы ў шэрагу агульнаадукацыйных школ рэспублікі і накіравала адпаведную інфармацыю ў ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР [14, арк. 252].

Паводле меркавання шэрагу даследчыкаў, каталіцкі клір на Беларусі знаходзіўся на працягу разглядаемага перыяду пад уплывам польскага каталіцкага епіскапату і меў яскрава выражаную прапольскую арыентацыю, што пэўным чынам адпавядала распаўсюджанай тэндэнцыі атаясамлення этнічнай і рэлігійнай прыналежнасці: каталік, значыць паляк [19, с. 10]. Грунтавалася гэтае меркаванне на тым, што ў пераважнай большасці выпадкаў набажэнствы ў касцёлах праводзіліся на польскай мове, з Польшчы паступалі рэлігійная літаратура і фінансавыя сродкі. Атаясамленне этнічнай і рэлігійнай прыналежнасці прасочваецца ў шэрагу заяваў, якія падавалі ў другой палове 50-х гг. XX ст. вернікі каталіцкага веравызнання ў розныя інстанцыі, дабіваючы задавальнення сваіх рэлігійных патрэб. Так, у пісьме жыхаркі вёскі Азярцы Талочынскага раёна Ганны Станіславаўны Марынскай, накіраваным 8 жніўня 1957 г. на імя Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. Казлова, адзначалася, што яна звяртаецца па даручэнню каля 400 «вернікаў па нацыянальнасці палякаў» [18, с. 70].

У лісце «Упаўнаважанаму па справах храмаў і царквы пры Саўміне БССР» ад 21 ліпеня 1958 г., вернікі, патрабуючы дазволу адчыніць адзін з 2-х храмаў у Мінску, падкрэслівалі: «Мы абшчына польскай нацыянальнасці, каталіцкага веравызнання...» [16, арк. 41—42]. Аналагічны характар меў зварот 4-х тысяч грамадзянаў Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці, якія патрабавалі ад мясцовых уладаў выканання гарантаванага Канстытуцыяй СССР артыкула пра свабоду сумлення. У іх звароце, у прыватнасці, адзначалася: «Мы людзі польскай нацыянальнасці. Па веравызнанню каталікі» [17, арк. 19]. Рост актыўнасці вернікаў, якія патрабавалі забеспячэння гарантаваных канстытуцыяй правоў на свабоду веравызнання, даволі моцна непакоілі прадстаўнікоў партыйна-савецкіх органаў БССР. Пра гэта сведчыць «Даведка пра стан навукова-атэістычнай прапаганды сярод насельніцтва Гродзенскай вобласці». Паводле падлікаў, праведзеных лектарамі аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ(б), у 1958 г. у Гродзенскай вобласці налічвалася прыкладна 176 тыс. каталікоў-вернікаў. Дарэчы, дадзеная лічба крыху перавышала колькасць палякаў Гродзенскай вобласці, якія ў 1959 г. назвалі роднай польскую мову. (Паводле дадзеных перапісу каля 160 тыс. палякаў назвалі роднай мову сваёй нацыянальнасці) [10, арк. 31]. Асабліваю занепакоенасць у партыйных прапагандыстаў выклікаў намер ксяндза Навадворскага прыходу правесці перапіс грамадзян паводле іх рэлігійнага веравызнання: католікі або праваслаўныя. Гэты намер яны ахарактарызавалі як «своеасабліваю падрыхтоўку да Усесаюзнага перапісу насельніцтва, які мае на мэце даказаць, што католікаў, а значыць палякаў, пражывае ў заходніх абласцях больш, чым праваслаўных — беларусаў» [10, арк. 36]. Неабходна падкрэсліць, што на той момант, як і за ўсе папярэднія гады Савецкай улады якога-небудзь уліку колькасці насельніцтва паводле яго канфесійнай прыналежнасці не праводзілася [15, арк. 16].

Захаванне, нягледзячы на ажыццёўленыя партыйна-дзяржаўнымі органамі захады па ліквідацыі польскіх школ, адносна высокага ўзроўню этна-моўнай самасвядомасці палякаў, пра што засведчылі вынікі перапісу 1959 г., у адпаведнасці з якімі 261,8 тыс., або 44,5 % палякаў назвалі роднай мову сваёй нацыянальнасці, з'яўлялася перашкодай на шляху рэалізацыі партыйнай палітыкі, накіраванай на ліквідацыю нацыянальных адрозненняў. А так як непажаданую для сябе сітуацыю партыйныя органы звязвалі перш за ўсё з актыўнай дзейнасцю каталіцкага касцёла, то галоўныя высілкі былі скіраваныя на далейшае абмежаванне яго ўплыву ў рэспубліцы. Так, у снежні 1956 г. у сакрэтнай запісцы, накіраванай у ЦК КПСС, ЦК КПБ дабіваўся забароны на пражыванне ў памежных абласцях рэспублікі асобаў, што раней былі асуджаныя за антысавецкую дзейнасць. А менавіта большасць ксяндзоў у папярэднія гады былі арыштаваныя па гэтым артыкуле. Сваю прапанову партыйнае кіраўніцтва рэспублікі матывавала тым, што ксяндзы пасля вызвалення з месцаў зняволення па-ранейшаму працягваюць антысавецкую дзейнасць, а таксама заклікаюць вернікаў вучыць сваіх дзяцей толькі на польскай мове [5, с. 278]. Не рэгіструючы вярнуўшыхся са зняволення святароў і пагражаючы чарговай ізаляцыяй, улады тым самым прымушалі іх выязджаць з Беларусі. Паводле падлікаў У. І. Навіцкага, за 1955—1959 гг. з Беларусі выехала каля 30 ксяндзоў [5, с. 281]. Гэта ў сваю чаргу прыводзіла да значнага скарачэння колькасці парафій, ліквідацыі рэлігійных аб'яднанняў. Калі ў 1955 г. у БССР дзейнічалі 152 касцёлы, то да 1 студзеня 1965 г. засталася толькі 90 парафій са служыцелямі культы і 39 — без ксяндзоў [5, с. 255; 16, арк. 84].

Разам з тым, нягледзячы на рэпрэсіўныя захады, уплыў каталіцкіх святароў на паству не зніжаўся. Гэта было ў значнай ступені абумоўлена тым, што, як адзначалася ў справаздачы ўпаўнаважанага Савета па справах рэлігій пры Савеце Міністраў СССР па БССР за 1971 год: «найбольш падрыхтаванымі служыцелямі культы ў Беларусі з'яўляюцца ксяндзы, сярод якіх 45 маюць сярэдняю і 20 — вышэйшую духоўную адукацыю, у тым ліку 3 магістры і 1 кандыдат багаслоўя» [12, арк. 132]. Пры гэтым, «пад уплывам польскага епіскапату многія ксяндзы Беларусі, акрамя распальвання рэлігійнага фанатызма, падаграваюць нацыяналістычныя пачуцці каталікоў. Іх пастаянна пераконвалі ў тым што: «Калі ты католік — значыць паляк». У час правядзення Усесаюзнага перапісу 1970 г. «некаторыя ксяндзы заклікалі сваіх парафіянаў-вернікаў, каб яны запісалі сабе польскую нацыянальнасць». У выніку, напрыклад у Воранаўскім раёне, іх заклік быў падтрыманы 84 % насельніцтва» [14, арк. 156].

На працягу 1959—1989 гг. у БССР адбылося скарачэнне колькасці палякаў на 121 161 чалавек, а іх удзельнай вагі — на 2,6 %. Пры гэтым самае прыкметнае памяншэнне колькасці прадстаўнікоў гэтай этнічнай супольнасці ў рэспубліцы — на 156,3 тыс. чалавек — назіралася на працягу 1959—1970 гг. Калі ўлічыць той факт, што на працягу гэтага пе-

рыяду ніякіх масавых перасяленняў палякаў за межы БССР не адбывалася, то прычыны гэтай з’явы можна растлумачыць паступовым зніжэннем колькасці тых, для каго польская мова была роднай. Так, калі ў 1959 г. 44,5 % палякаў назвалі мову сваёй нацыянальнасці, то ў 1970 г. — толькі 13,1 %. Як сведчаць вынікі перапісаў 1959 і 1970 гг., удзельная вага палякаў, якія з роднай беларускай мовай павялічылася з 47,2 да 76,4 %, а з роднай рускай мовай — з 4 да 10,4 %. Такія ж працэсы адбываліся і ў наступнае дзесяцігоддзе. Рост моўнай асіміляцыі палякаў, пераважна ў форме русіфікацыі супадаў з агульнай тэндэнцыяй нарастання тэмпаў гэтай з’явы ў рэспубліцы.

Перыяд 1979—1989 гг. характарызуецца ростам колькасці палякаў, якія назвалі роднай мову сваёй нацыянальнасці пры адначасовым павелічэнні колькасці тых, хто назваў роднай рускую мову. Рост моўна-этнічнай самасвядомасці быў абумоўлены шэраг фактараў. Па-першае, у кастрычніку 1978 г. кракаўскі архіепіскап, кардынал Кароль Вайтыла быў абраны на пасаду папы пад імем Яна Паўла II. Наведаўшы сваю радзіму з пастырскім візітам у чэрвені 1979 г., ён падкрэсліў: «Без Хрыста немагчыма зразумець гэты народ» [3, с. 338]. Пад уплывам гэтай важнай для палякаў падзеі ў пачатку 1980-х гг. на Гродзеншчыне актывізавалася дзейнасць польскіх місіянерскіх арганізацый, якія дзейнічалі пад патранажам Каталіцкай царквы. Акрамя гэтага, шмат рэлігійнай інфармацыі паступала на Гродзеншчыну дзякуючы перадачам польскага радыё і тэлебачання і радыё Ватыкана. Так, у кастрычніку 1982 г. польскія радыё і тэлебачанне наладзілі трансляцыю перадачы з Ватыкана пра кананізацыю былога манаха Гродзенскага Францыскаўскага манастыра Максіміліяна Кольбе, які загінуў у Асвенцыме. У сувязі з гэтай падзеяй у касцёлах Гродна былі праведзеныя ўрачыстыя богаслужэнні [21, с. 103]. Па-другое, пэўны ўплыў на рост самасвядомасці палякаў у БССР зрабіла арганізаваная ў 1980 г. ў Гданьску «Салідарнасць», якая разгарнула сваё змаганне за дэмакратызацыю Польшчы і дзейнічала пры непасрэднай падтрымцы з боку Касцёла.

На аснове даследавання, праведзенага Інстытутам філасофіі і права Акадэміі навук Беларусі ў 1986—1987 гг. яго супрацоўнікамі была зроблена выснова пра тое, што каталікі свядома разглядаюць каталіцкую веру як выяўленне польскага нацыянальнага духу і прыналежнасці да польскай нацыі і ў якасці сродку падтрымання нацыянальных звычаяў у побыце [19, с. 10].

Такім чынам, аналіз уплыву нацыянальна-дзяржаўнай палітыкі на становішча польскай этнічнай супольнасці ў БССР на працягу разглядаемага перыяду дае падставы зрабіць наступныя высновы.

Ужо ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе адбылася ліквідацыя польскіх школ і тым самым палякі былі пазбаўлены магчымасці атрымоўваць адукацыю на роднай мове. Нягледзячы на адсутнасць школаў, тым не менш не адбылося поўнай моўнай асіміляцыі палякаў.

Нацыянальна-культурнае жыццё палякаў ад пачатку 1950-х да сярэдзіны 1980-х гг. фактычна было абмежавана рамкамі рэлігійнай сферы, калі не лічыць дзён польскай культуры, што праводзіліся ў 1958, 1964, 1972 і 1976 г. Але, праходзілі яны «фармалізавана і па загадзя складзеных планах» і пад пільным кантролем з боку партыйных органаў [2. с. 296], а таму не маглі зрабіць істотнага ўплыву на ўзровень самасвядомасці палякаў у БССР.

Разам з тым і рэлігійная сфера зведала адчувальны ўціск з боку ўладаў, якія імкнуліся зліквідаваць і гэты асяродак падтрымання палітычнай свабоды ў БССР.

Літаратура

1. Внутренние войска МВД Рэспублікі Беларусь. История и современность / А. М. Литвин [і др.]; под общ. ред. В. Г. Рожнева. — Минск, 2006.
2. Вялікі, А. Ф. Палякі ў Савецкай Беларусі: «Дваістыя стандарты» нацыянальнай палітыкі КПБ (1944—1991 гг.) / А. Ф. Вялікі // Этнічныя супольнасці ў Беларусі: гісторыя і сучаснасць: Матэрыялы навук. канф., Мінск, 6—7 снежня 2001 г. — Мінск: Дэполіс, 2001.
3. Дыбковская, А. История Польши с древнейших времён до наших дней / А. Дыбковская, М. Жарын, Я. Жарын. — Варшава, 1995.
4. Злотнікаў, А. Міграцыйныя працэсы ў Беларусі ў канцы XIX—XX ст. / А. Злотнікаў. Беларускі гістарычны часопіс. 2004, №11.
5. Канфесіі на Беларусі (канец XVIII — XX ст.) / В. В. Грыгор'ева [і інш.]; навук. рэд. У. І. Навіцкі. — Мінск: Экаперспектыва, 1998.
6. Коммунистическая партия Белоруссии в резолюциях и решениях съездов и пленумов ЦК. Т. 3. 1933—1945. — Минск, 1985
7. Коммунистическая партия Белоруссии в резолюциях и решениях съездов и пленумов ЦК. Т. 4. 1945—1945. — Минск, 1986
8. Лыч, Л. Гісторыя культуры Беларусі / Л. Лыч, У. Навіцкі — Мінск: Экаперспектыва, 1996.
9. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НА РБ). — Ф. 4п. — Воп. 29. — Спр. 543.
10. НАРБ. — Ф. 4п. — Воп. 47. — Спр. 466.
11. НАРБ. — Ф. 4п. — Воп. 47. — Спр. 624.
12. НАРБ. — Ф. 4п. — Воп. 62. — Спр. 783.
13. НАРБ. — Ф. 4п. — Воп. 62. — Спр. 801
14. НАРБ. — Ф. 42. — Воп. 7. — Спр. 2630.
15. НАРБ. — Ф. 952. — Воп. 3. — Спр. 6.
16. НАРБ. — Ф. 952. — Воп. 3. — Спр. 14.
17. НАРБ. — Ф. 952. — Воп. 3. — Спр. 20.
18. Нацыянальныя меншасці Беларусі: Тэматычны зб. навук. прац. Кн. 1. «Канцэптуальныя пытанні развіцця нацыянальных меншасцей Беларусі» / навук. рэд. С. А. Яцкевіч. — Брэст; Мінск; Віцебск, 1996.
19. Нацыянальныя меншасці Беларусі: Тэматычны зб. навук. прац. Кн. 3. «Актуальныя праблемы нацыянальна-культурнага развіцця нацыянальных меншасцей Беларусі» / навук. рэд. С. А. Яцкевіч. — Брэст; Мінск, 1996.
20. Снапкоўскі, У. Міжнародныя аспекты вызначэння савецка-польскай мяжы ў 1943—1945 гг. / У. Снапкоўскі // Беларус. гіст. часопіс. — 1994. — № 3.
21. Ярмусік, Э. С. Римско-католический костёл на Гродненшчыне: время перемен (80—90-е годы XX века) / Э. С. Ярмусік // Этносоциальные и конфессиональные процессы в трансформирующемся обществе: материалы междунар. науч. конф.: в 2 ч. Ч. 2 / под ред. проф. У. Д. Розенфельда. — Гродно: ГрГУ, 2001.